

Dr. juris Björn Þórðarson

Dagbók 1942

Björn Þórðarson – Forsætisráðherra – Annálar – Minnisblöð – Dagbók 11. - 31. desember 1942

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

www.borgarskjalasafn.is

Einkaskjalasafn nr. 470
Forsætisráðherra frá 16. desember 1942 til 21. október 1944
Askja 7

© Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1942

Annáll

1942.

Des. H. Föstud. Kl. H. f. h. bringis ríkis-
istjóri til mín á skrifstofu mína
í Annarhvoli og minnsir mig
á vottal, sem við áttum í fyrri
um, að eg feli að mér myndum
vísisgjörnar. Eg kom radist við
fad. Þittur hann mig að koma
til vottals kl. 4 í Söleyjargötu - hjó
Borghelli mágkornhaus - Sam-
talið varati í 1 1/2 tíma og
ljóir hann ástandum í þinginu
og segist vera raturur í að binda
enda á þetta stjórnsýslarástand.

"Hinn 12. nóv. 1941 bad vísissjóri mig
að koma á skrifstofu sína í þingluisinu
sem eigenti fyrri háð. Sagti hann að
stjórnavslátti væri fyrir höndum. Heru.
haft sagt af sér. Hann fór þess á leit, er eg mynd-
aði stjórnsýslu af málum sínum. Eg þóttum
um lúgguma prest, en 14. hófú Heru. teldu lark.

Hann segist engan hafa í
lungu, sem af utanríkisráðgjöf-
um sé betur fallinn að verða
forsætisráðgjafi en ég. Í fyrra
sagti hann þat sama og eftirlit
til að ég yrði þá utanríkisráðgjafi,
en ég sagði honum þá, að ég væri
ekki svá þor í að tala ensku, að
ég vildi tala þat að mér. Nú
kveit hann lungu sér að fá Vil-
hjálmu þat, sem þá yrði utanríkis-
ráðgjafi og hefti þat mér á hendu
allt samningadráslit vit Am-
eritananna og Björn Olafsson, sem
yrði aðallega fjármálaráðgjafi. Éftir
milit aðhald frá ritisstjórn
hló ^{egirn á} gekki að vera með í þessum
leit. Tælli ég, að ég mundi ef þú
vilt naga mig í handarbákin á
eftir ef ég skoðast alveg unclan

Minntist ^í ég á, að aðrir menn
gatu komið til mála. Svá sem
Sig. Egg. Einar Arn. Ól. Lat., en hann
taldi sitt, að hverjum þessum og
mér fannst, að vera meði, að
gud og lukkan skyldi að vera
með mér, og einhverur að úr
þvi að atvinnu höfðu þessum
þessum, að mér stóti þessi
vegtylla, þó að ^á veri stuttan
tíma, og þá ætti ég að gefa
kost á þessum. Ég skoðast þetta
aðallega sem ævintýri, sem
mér yrði sváar minnisstætt.
Ritisstjórn eftirlit til að við yrðum
að eina í ráttuneyti, en mér
þótti þat áhættuspil, enda þótti
ég ekki meiningu neitt, hafti
að eina sé þá í sjón. Aldrei
talar við U. þ. nema einu sinni í sjón.

en B. Ö. hafði eg skipt málverum
ortum vör. Þessi eg sérstaklega af
ortspori, að U. þ. ~~er~~ mitill fyrir
sér og B. Ö. ~~er~~ gáfatur motur,
skr. greinir, sem hann hefur
skrifað í Vísir og rortur, sem
hann hefur haldið. Eg taldi báða
þessa menn högrir menn og
afða kaupmáslumenn, sem myndu
standa saman gegn mér, er á myndi.
Eg villi fá 2 menn í viðbót og
nefndi Einar Arnir og svo einum
sem stoti norri Alþjóðflakksnum.
Rstj. nefnir Gygefa, sem eg féllst
á, og kvætti Rstj. munu tala
við U. þ. og B. Ö. í kvöld.
Des. 12. Laugard. Rstj. segir mér,
að U. þ. og B. Ö. gangi inn á,
að eg sé í tappirum og
muni þeir koma til mín

um kvöldit og gera þeir
þar kl. 8. Viðtalit stótt um
1 1/2 tímu. Segja þeir sérstak-
lega U. þ., að hann vilji heildur
3 í stjórn, og þar sem þrátt
þurfi þessu mjög, geng ég inn á
að ganga í 3 manna stjórn þó
mér þri ábrættu slútyrði að báðu
við lesta 2 síðar. Við erum
samnála um aðalbréðið,
stötvan vestbólguum. Er svo
rätgerð að fara að Bessastötun
á morgun, sunnudag, til vinstals og
rätagerða við Rstj.

Desbr. 13. Sunnud. Eftir er þeir
eru farnir og eg hátlastur vest
og um náttina með sjálfum
mér samfentur um, að eg eigi að
reynu að fá Einar Arnórsson til þess
að ganga í stjórnina. Fyrir hádegisit

fer og til hans. Segi honum mála-
vexti og fá viljast hans um
peth, en hann vill þó tala við
konn sína áður. Hann kemur kl.

1 1/2 og segir, að hann gangi í störn-
ina þvi að eins, að hann komi strax
með. Vertur þar samkomulag með
alþing, að eg geri það, að stílgæti
af mínum hálfu. Kl. 2 leggjum
við af star til Bessastöðva í bít
V. þ. sem stýrir sjálfur en eggir
í framsæti hjá honum en B. Ö.
í aflungu. Eftir orvit erum
konnir valduð áleiddi sego-eg þeim,
að eg vilji fá E.A. með í störnina
strax. V. þ. telur þeim strax þunglega,
telur, að eg hafi gengið inni að vit
verum að eins 3. Eg þáttu þar, að
þar hafi eggert í þvi falli, að hrata
þyrfti málinu og ekki mæta teftu

at ná í þann 4. B. Ö. lagti fött
til en V. þ. gentist. Þuggandi og
sleit tulinn, og vorum við síðan
allur hljóðir. Er komit vorar
Bessastöðum, rættumst við og
Rstj. allis við og geri og grein fyrir
afstötu mínni og skerst mí mjög
í odda en þó með kurlesu V. þ.
hafti mjög mikilvægt áminnet
gegn E.A. Haftu þ. f. framsætinu
ásakanir og illgeiti um E.A. augu-
lega fest rætt hjá honum. Rstj. og B. Ö.
reyna að finna megar með lunnar leitir, en
ég hafna öllum. Lagti eg áherslu á að svo
ætti að heita, að eg væri forsætisvæðingur
í þriðja sinni sem í þáð reyndi, að eg væri
einhverju ætti að koma í veg fyrir það. Eg
vildi ætli ganga í rötuneyti þar sem eigi
væri þá upphafi, að eg væri í minni hluta.
Telur þetta þá 3-4 tíma svo illt var

fyrir að allt fer út um þrúfur um þess
stj. myndum. Ég hélt fast á minni
máli og gaf þess engan kost að fara
eins með þeim þveinur. U. þ. og B. Ól.
tala saman eins. R. stj. og U. þ. og R. stj. B. Ól.
Loksgæfur U. þ. eftir fyrir millu-
göngu B. Ól. og R. stj. Hinvegan gaf og U. þ.
þá yfirlýsingu að eg skuli ábyrgðast
að E. A. eign honum og rötuneytinu
fulla einlögn en sjálfur sé og ekki
neign undirbyggjum matar. Vorpar
þá að sammali, að E. A. gengi strax inn
í rötuneytið gegn því, að þeir U. þ.
og B. Ól. hafi rétt til að velja 5. mann-
inn. Ég geng fúslega að þessum og
var svo hæðir af stór heimi og
væðgertur fundur daginn eftir með
E. A. og R. stj.

Desbr 14. Maundi. Fundur hjá U. þ. og
og erum vit þar allir 5. Rätgerst að

stjórnin taldi vit daginn eftir kl. 10.
en ekki hafði 5. meturinn fengist
en þeir voru sammála með um,
að hann eðti að standa namn Alfþ.
Korn Hjortan Ólafsson til ortu í þessum
sambandi. Niðrþlyst R. stj. að Sjálf-
stetisfl. vilji umfram allt reyna
á mig stjórnarmyndun og skildu
meðad lent mundi hafu á harka
milli R. stj. og 3. maanna nefndar
Sjælfst. fl. (G. Sv., B. Þem og Jóh. Þó) og var
þeim og þingfl. gefinn frestur til
kl. 10 næstu dag. - [Rötuneytinu
~~stjórnarmyndun og skildu~~
~~meðad lent mundi hafu á harka~~
~~milli R. stj. og 3. maanna nefndar~~
~~Sjælfst. fl. (G. Sv., B. Þem og Jóh. Þó) og var~~
~~þeim og þingfl. gefinn frestur til~~
~~kl. 10 næstu dag.~~

Des 15. Þriðjad. Sjálfst. nefndin
fékk einn frest til kl. 3 en þá

var sleginn alveg í botnum af
Rstj. - Var fundur hjá V. þ. hl. 4
og við allir 5. Var mi rætt af
fullu hverri vertum stýðis stíft
Slafth og samnt uppkast af rættu til
flutnings við viðtökum. Einnig
áttu þeir V. þ. og B. hl. et láta í té punkta.
Var mi forhaldnum bundit, at
stjórnin tótti við mesta dag og
stýrum ferisþam í rættu
hl. hl. þ. h. þá. Fors. sam. þingstjór-
aldur Guðmundsson, var bestum
at koma á fund til at þar hjá
V. þ., sem hann og genti, og
var talat við hann um fund
og framgangs máta. Um tvölikt
tökum við G. hl. samant stýfunstjór-
rættuna eftir uppkasti mínu og punkta.
um B. hl. og V. þ. og var þetta aceto
sodit dælikt mitur, og berit svo

undir V. þ. og B. hl.

Desbr. 16. Miðvikudagur. Ríkissad,
Kl. 11. Þar sem voru gefin út
stýrunarbréf fyrir ratherrana
gússkuntur um stýrtung sturfa.
Kl. 11⁵⁰ fórums við allir upp
í stjórnarræt og heilsutum á
stýrftafustjórana í rættu
hvers eins.

Kl. 1. Fundur í sam. Alþinga
þar hélt og stýfunstjór rættu
mína. Stíllilega en stígt. Vor
mittel miður áheyranda; einnig vor
þar Fouleng og Jóhannson. Engin rættu-
höld voru önnur en þessi rættu
mín og vor svo fundi slikt. Þingit
tók stjórninni með þögn og eldi
övinsamsleja. Margur kom og heils-
at mér af kamsrygum. Meit vor
mittel miti fyrir og áttu bægð með

ad verjast vissum vettuleitum
sem seldur er nær þessu eitthvar
tekur meira en í metablaggi á
tilfærningarnar. - Stefnumströðun
er ákveðin í Alþingi - Ég sat síðan
fundli N.d. og voru umrættur
fölgjar einungis í flakstæjum
límitaköstum og kerfiþingum
(Ummeferri: Miðþingarnefnd í sjávar-
ávegsmálum) Seinna hluta dags
var stjórnin á fundli í stjórn-
ráði um framleggingu frv. um
stöðvun verðbæturanna.

Fimmtud. 17 og föstudagur 18.

Fundli í stjórnarráði um
frv. og ráðgjafi um að
fá að vita vilja flokkanna.

Fundli með stjórn Alþ. samb.
þ. 17. 5-7 og með Sigur. A. Ö. og
form. Kjörtverðlagsnefndar

Trögelp. á Hella. (U. þör hefur umið
föu Arnason til fylgis) U. þör
veitti sér og við Kjörtverð-
lagsnefnd. S. A. föts að sér að
taka saman frv. sem voru bót.
á 5. gr. l. um dæmnefnd í verð-
lagsmálum. Ég talaði við Br. B.
sámið um form. 'Á föstudagskvöld
ásamt U. þ. og B. Ö. við Alþ. samb.
stj. um að vinna gegn kröfum
um kauphöllun til 28. febr.,
en þessum ekkert loford
heldur að einu stjórslu, sem
sýndi, að samningur flestra
venna ekkert í þessu tina-
bili. Frv. samíð um verðstöð-
um, handrit sýnt flokkunum
og það prentat og ventur lagt
fram í ritisráði á morgun,
regnt er þessu þess samnefndar

gegnum þingit.

Laugard. 19. desbr.

kl. 11. fr. borð upp í ritis-
ráði. Lagt sítan fram á fundi
í n. d. og tekið til umræðu
þar 1½ - 3½. Viðar til nefundar.

Sítan fundur í n. d. 5-7 og
fr. samþ. og viðar til 2. d.

Þar var þar til umræðu frá
8½ - 11²⁴ Samþ. seen lög. Sagti
eg nokkurn vort að lokum á
þá leit, að þingmænum mundi
njötu betur jálaleyfisins míns
eftir að hafa afgreitt málið
og óshæti þingmánum gleði.
legja jöla og að þeir mættu
koma heilir til starfa eftir
nýjari. Sá eg að B. Bern.
gretti sig mjög en eg
mælti þessu vort minn. Sítan

var haldinn ritisráðs fundur
kl. 11⁴⁰ um kvöldit og fr.
staðfest af ritisstjórn
Ventur þóð presentar í Lögbiöl.
í nátt og í dagbl. á morgun.

Des. 20. Sunnudagur Þóðin
lesin ásamt angl. frá stjórn-
inni í Úlfarpi í dag og í
kvöld. - Stofuzgír fundur
í sproti með rökheimum og
Dönnufrið í verðlagsmánum
vor kvöld á fund kl. 2-3½.
Stúli Stúlusson bl. matar
bað mig um viðtal og
lofati eg honum þri á ákvæði
um tímu, en hann kom
ekki.

Eg hef eldri störfar sér,
staklega, það sem við bor dagana
til nýjris. En miðst höfðum

við að gera að búa um leið
fr. um vevlag, viðskiptaröt,
hugga um er fá fjaldagsmál.
ráðherra eins og lofað var
í stefnustrárráðunni og
um leið búa nýjjaísreitur.

Var föh. Sammenningur fyrir
valinn. ¹⁾ Eg var í ræðum
vanda með vötu mína og
slepti helst að komu mér
hjá því og láta E. A. tala eina,
vegna vötu mína og t. desbr.
Við mánari aðhugun rá-
stj. af þor myndi hneðsja
vörðingju míni sem for-
setisráðherra af þessu þar
sem það er síður þeirra
af tala og var það að rætt
er og talaði í Úthvarpi 10 min.
íttur en E. A. 40 min. en aðrir
1) 22. desbr. '42.

ráðherrar uppi úr nýjjaísi.
Við höfum elskent blóð til
þess er fleytja mál að tala. Þá
var eg í beyglum með að
tala á miðri heimsráðunni
þar sem eg var etlið í for-
setisráðherra bústov og vildi
helst vera burt úr berum
um nýjjaísi. Sagti eg ritað-
stj. þat, en hann sagti, að
ekki dyggti að fela sig. Föh
og þá mið til og auglýsti
í úthvarpi og blöðum, að
forsetisráðherra tæli á miðri
þeim t. nýjjaísdag í em-
battisstríðslöfu sumri
hl. 24⁰⁰-4, sem vildi vera
fram nýjjaísi réttur sína
rét hann. - Var þessu daga
endert af sér drejst af neinum

Útvarpsrættur
min á gamlárskvöld 1942.

Góðir áheyrendur!

Í fornsögum vorum segir frá þri, að sumir menn hafi verið sprakir að viti eða forvitri. Þeir voru eltri mögilega en þó nokkrir. Öss nútímannómnum er gjarni að skilja þetta svo, að þessir menn hafi verið gæddir ríkari aðhyggisgáfu en aðrir menn almennt, og kunnad betur að sjá fyrir afleiðingum af vissum atvendum og atvikum. En vera má, að hér komi enn annað til greina, það, að þeir hafi verið gæddir óvenjulegri

huggsæisgáfu, skynjun fram í tímann eftir leitum, sem þeim einum voru færar.

Hinn fyrsta dag þessa mánaðar, þegar ég talati hér fyrir framman hejótmennum, var mér það með öllu hulið, að 15 dögum síðar ætli ég að talast þann vandá á hendur að gerast formatur villissgjörn ar þessu lands og ávarpa ytur í þessari stöðu síðasta dag mánaðarinnar, síðasta dag ársins.

Ég er elski forvitri. Sú gáfa, ef ortid þyðir spádomsgáfa, mun vera gefin aðeins þánn útvöldum og vera

þess eðlis, að hún getur vort
þrifst við þau skilyrði, sem
flestir af oss búa við og mi-
vilja. Vör ventum, hvort og eitt
að notast við þá gáfu, sem oss
er gefin, og leitast við að nota
hana til þess að renna oss að
þeim tíma, sem vör lífum
á. Reyndaver og þekking
vör skammt, en ef viljinn
er megur, og vör tökum v
þjónustu vora þau hjálpar-
gögn, sem tilkæmlega eru, þá
kann oss að auktasta að slá
ekki að eins aðstöðuna á lit-
andi stand, heldur og fá
skyggurt eftir litluu fyrir
þri, hvat að hörsdum getur
borit í næmstu framtíð.
Frá vryskafi veja hófum

vör aldrei þurft, á einum
og sama tíma, að sniast
við jafnmörgum, miklum
og óventum viðhorfum
og skapart hafa síðustu
ár.

Einangrun lands vör
er úr sögum. Flugtalmín
orkar þri, að mi er aðeins
dagleit hietan til Vestur-
heims og foru mi á
syklarstund til miðilvegruta
stata í Evrópu. Í einni
svissan var land vort
gert að einu höfuðvigi
í stjórldorátökum,
og í landinu dvelur mi
ri meryt amara þjóta
manna, að vör faum þor
engri tulu á komið.

Jón i landit hefir bovirt
meira fjármagn en 999
hefir nokkurn tíma dreynt
um.

Þegar mi sú ólega og truflun
í þjóðlífum, sem þessar stóð-
reyndir hafa haft á för með
sér, blönduðust á þriðri ári, sem mi
er að enda, samman við göms-
ul, landlag og viðtöku inn-
anlands mál, þá ventur það
stíðjanlegt, að fullbrúa
þjóðarinnar góð greint
á um það, hvernig taka
beri á þeim viðfangsefnum,
er fyrir liggja. Afléiving
þessu ágreinings varð sú,
að niðverandi ríkisstjórn
var stíðnuð. Stjórnin var
stíðnuð með öðrum hætti

en hún almenna þing-
væðisvenja gerir rétt fyrir.
Hér var árið byltíngar
og að lögun myndast
fordæmi, sem í sjálfu
sér getur ortið lardóms-
rít og affarasalt fyrir
fríðsamlegt og stjórnslipu-
legt líf þjóðarinnar. For-
dæmið er fengið, og það
ventur annaðhvort til
varnadar eða eftirbreytun
í framtíðinni, þegar
lík atviki kunna að ventu
fyrir hendi. Þjóðfélag
vert er fámennasta
menningarríkið, sem
vör þellijum. Það er
því umli fyrir það að
synja, að oss hefi í stjórn

arfarslegu tilliti at fara
stundum vorar eigin leitir
i stöðum fyrir at fylgja
afdráttarlausu fyrirmynd-
um frá öðrum.

Þessi stjórn hefir tek-
ið á hendur skyldur, -
þungar skyldur. Hlúv
hefir lofað þri at reyna
at vinna bey á dýrtíðinni
og at þrýsta niður verð-
bólgunni. Eurfremur at
vinna at þri, at afvinnu-
vegnum verði komið á
svo heilbrigðan grund-
söll, at framleiðsla vara
til sölu erlendis geti
hæðit áfram sambærilegt
þri, sem samningar við
vitskiptaþjófir vorar gera

ræð fyrir, og stjórnin vill
finna ræð til, at slípa-
kostur landsmanna
komi þeim at sem
bestum notum.

Enga meinsend er
umit at lækna á þess
at þessja orsakið hennar
greinilega. Stjórnin mun
þri gera sér allt for um
at kynna sér þessar orsakið
eftir fánýum og leggja
síðan fram tillögur sín-
ar til úrbóta.

Þessar tillögur mun
stjórnin reyna at miða
við almenningsþag og
á þess at fara i manu-
greinarálit. Þeir, sem hafa
fengið umit umdanforis

ár, mega vera við þú búinn,
að hagnatur þeirra rýrnis,
og að þeir ventu að vera moltnar
ar byrðar. En þeir eiga
heimtingu á, að þær byrðar,
sem á þú kenna að ventu
lagðar, ventu molatar til
viðréttingar heilbrigðara
fjörhagslífi.

Stjórnin lítur svá á,
að húin hafi, að svo stöddu,
engann rétt til að krefjast
af almenningu, engri
skétt, neinna fórn, enda
þurfi þess eltri. Þú að
það er eltri fórn heldur
aðeins framrymi að
verja moltnar af afla ein-
um til þess að styrkja
grunnvallinn undir

framhættuþing.

Þegar stjórnin hefir
afritið hverjar leidir húin
telur tillitaleygar og
stefna í áttina til úr-
lausnar þeim málum,
sem ég nefndi, leggur
húin tillitum sínum
fyrir fulltrúa þjóðarinn-
ar, Alþingi. Samstarf
stjórnarinnar við Al-
þingi hófst fyrir jólin
á ánægjusaumlegan hátt
fyrir stjórnina. Hveru
lengi þingit vill halda
samstarfinu áfram
og una þú, það leidir
húin í ljós.

Þótt orlögin hafi
búið oss betri ljós í

upfyrstandandi stjórnun en
ef til vill nokkurni ann-
ari þjóð, þá höfum vér
þó af hennar völdum ort-
ið á bak að sjá mörgum
vöðum dreng, sem hatti
lífi sínu og mæsti það
á meðan vér, sem í landi
erum, höfum eldvert lagt
í söðurnar. Skyldan vit
mínning þeirra og vanda-
meun þá, sem þeir hafa
eftir sig látið, á að vera
oss brýning um, að vér
öll retjum hlutverk
vorð met trinnemsku.

Vér verðum að sjna það
í verki, að vér metum
þjóðarhag meira en
stansklarhag einskabl.

ingsins, og marku honum
þri hafileyar bá's. Ef
fólkitt, sem land þetta
byggir, skiptir sér í
mannhöpa met ósam-
rýmanley sér sjónarmít,
sem hindrar það, að
samstof megi takast
um mál, sem allir sjá,
að alþjóðarheill er undir
komin, þá mæsum vér
samið vinnu vorra, sem
er málitt veetur á að
haeda. Það kastar rýrd
á kynstofu voru, sem vér
ventum að trúa á, að
eigi erum eftir að innu
hlutverk af hendi, og
geti stígrat rúm sitt
met samna, hvor sem

hann sést á bekk með
öðrum þjóðum. Vör vert-
um að beita vitsmun-
um vorum og siðfentis-
þreli á þann veg, að
enginn freistist til þess
að gera sér dælt við
þjóðmenningu vora. Fá-
mennit leggur oss
þyngru skygglur í þessu
efni en nokkru aðra
þjóð.

Stjórnin getur ekki
lofað ytur því að leyra
af hendi neis afreki, en
hún heitir því, að vinna
eftir bestu getu.

Samstarfsmenn míni,
sem fara með atvinnu mál-
fjárhags- og viðskiptumál

og félagsmál, hafa í
byggju, hver á sínu
sviti, að skjera ytur
þá eftir áramótis, hvern-
ig þessi mál horfa
við eiss og salis standu.

Að lokum leyfi ég
mér að láta þá voni í
ljós, að í þeim Surtar-
lova, sem nú er til
yfir heiminum, megi
beráttan fyrir þjóð-
frelsi og mannrétt-
indum verða sigur-
sæl, og óstilla ég öllum
landslíð árs og frid-
ar á komandi ári.

Björn Þórðarson

